

Ijtimoiy Intellektning psixologik va psixofiziologik asoslari

**Odamboyeva Mashhura Murodbek qizi UrDU psixologiya yo'nalishi
magistratura 1 -kurs**

Annotatsiya

Ushbu tezis ijtimoiy intellektning psixologik va psixofiziologik asoslarini o'rganadi. Ijtimoiy intellekt odamlar o'rtasidagi munosabatlarni tushunish va boshqarish qobiliyati sifatida ta'riflanadi. Psixologik asoslar Torndaykning nazariyasi, Gardnerning ko'p intellektlar modeli va emotsional intellekt bilan bog'liqlikni o'z ichiga oladi. Psixofiziologik jihatdan, miya qismlari (amigdala, prefrontal korteks, ko'zgu neyronlari) va fiziologik o'lchovlar (EEG, yurak urishi, teri o'tkazuvchanligi) ko'rib chiqiladi. Tezis ijtimoiy intellektning rivojlanishi va ilovalari haqida xulosalar beradi.

Abstract

This thesis explores the psychological and psychophysiological foundations of social intelligence. Social intelligence is defined as the ability to understand and manage interpersonal relationships. Psychological foundations include Thorndike's theory, Gardner's multiple intelligences model, and its connection to emotional intelligence. Psychophysiologicaly, brain regions (amygdala, prefrontal cortex, mirror neurons) and physiological measures (EEG, heart rate, skin conductance) are examined. The thesis provides conclusions on the development and applications of social intelligence.

Аннотация

Эта тезис исследует психологические и психофизиологические основы социального интеллекта. Социальный интеллект определяется как способность понимать и управлять межличностными отношениями. Психологические основы включают теорию Торндайка, модель множественных интеллектов Гарднера и связь с эмоциональным интеллектом. Психофизиологически рассматриваются области мозга (амигдала, префронтальная кора, зеркальные нейроны) и физиологические измерения (ЭЭГ, частота сердечных сокращений, проводимость кожи). Тезис дает выводы о развитии и применениях социального интеллекта.

Kalit so'zlar

Ijtimoiy intellekt, psixologik asoslar, psixofiziologik asoslar, emotsional intellekt, miya mexanizmlari, empatiya, ijtimoiy psixofiziologiya.

Keywords

Social intelligence, psychological foundations, psychophysiological foundations, emotional intelligence, brain mechanisms, empathy, social psychophysiology.

Ключевые слова

Социальный интеллект, психологические основы, психофизиологические основы, эмоциональный интеллект, мозговые механизмы, эмпатия, социальная психофизиология.

Kirish

Ijtimoiy intellekt (SI) insoniyatning ijtimoiy hayotida muhim rol o'ynaydi. U birinchi marta 1920-yilda Eduard Torndayk tomonidan ta'riflangan bo'lib, "odamlar va ayollar bilan aqlli va oqilona munosabatda bo'lish qobiliyati" deb izohlangan. Zamonaviy psixologiyada SI ikki asosiy komponentdan iborat: ijtimoiy xabardorlik (empatiya, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish) va ijtimoiy qobiliyat (sinxroniya, ta'sir qilish). Ushbu tezis SI ning psixologik nazariy asoslarini va psixofiziologik mexanizmlarini tahlil qiladi, chunki bu soha nevrologiya va psixologiya kesishmasida rivojlanmoqda.

SI ning ahamiyati shundaki, u insonlarning ijtimoiy muhitda moslashishi, rahbarlik qobiliyati va psixologik salomatligiga ta'sir qiladi. Masalan, SI past bo'lgan shaxslar ijtimoiy izolyatsiya yoki autizm spektridagi buzilishlarga duch kelishi mumkin. Tезisning maqsadi – ushbu asoslarni tizimli ravishda ko'rib chiqish va ularning amaliy qo'llanilishini muhokama qilish.

Psixologik Asoslar

SI ning psixologik asoslari kognitiv psixologiya, antropologiya va nevrologiya kabi sohalardan kelib chiqadi. Torndaykdan keyin, Xovard Gardner 1983-yilda ko'p intellektlar nazariyasini taklif qildi, unda intershaxsiy intellekt (interpersonal intelligence) SI ning asosiy qismi sifatida ko'rsatilgan. Bu intellekt boshqalarning motivlari, his-tuyg'ulari va harakatlarini tushunishga yordam beradi.

SI emotsional intellekt (EI) bilan chambarchas bog'liq, lekin farq qiladi. EI o'z his-tuyg'ularini boshqarishga qaratilgan bo'lsa, SI boshqalarga sezgirlik va ijtimoiy



vaziyatlarni talqin qilishga yo'naltirilgan. Daniel Goleman SI ni EI ning ijtimoiy jihati deb hisoblaydi, u empatiya va munosabatlar boshqaruvini o'z ichiga oladi.

SI ning rivojlanishi chaqaloqlikdan boshlanadi. Chaqaloqlar niyat va e'tiborni tushunishni birinchi oylarda o'rganadilar, bu ijtimoiy dunyoni anglash uchun asos bo'ladi. Antropologik jihatdan, SI inson evolyutsiyasida guruh ichidagi omon qolish uchun zarur bo'lgan. Psixologik modellar SI ni o'lchash uchun testlar (masalan, Guilford's Social Intelligence Test) ishlab chiqilgan, lekin ularning ishonchliligi muhokama qilinadi.

Psixofiziologik Asoslar

Psixofiziologik jihatdan, SI miya va tananing ijtimoiy jarayonlardagi o'zaro ta'sirini o'rganadi. Asosiy miya qismlari: Amigdala ijtimoiy baholash va emotsional o'rganishda ishtirok etadi (Adolphs et al., 1998). Prefrontal korteks o'zini nazorat qilish va qaror qabul qilishda rol o'ynaydi (Tucker et al., 1995). Ko'zgu neyronlari empatiya va taqlidni ta'minlaydi, boshqalarning harakatlarini "ko'chirish" orqali.

Fiziologik o'lchovlar: Elektroensefalografiya (EEG) va hodisa bilan bog'liq potentsiallar (ERP) miya faolligini ko'rsatadi, masalan, N170 komponenti yuzlarni tanishda ishlatiladi (Kaltwasser, 2016). Yurak urishi va teri o'tkazuvchanligi (EDA) ijtimoiy qo'zg'alishni o'lchaydi, masalan, ijtimoiy vaziyatlarda yurak urishi pasayishi emotsiyalarga javob beradi (Taylor et al., 2006). Yuz elektromiyografiyasi (EMG) affektiv reaksiyalarni farqlaydi (Cacioppo et al., 1986).

Ijtimoiy psixofiziologiya SI ning mexanizmlarini ochib beradi, masalan, yolg'on yurak urishi haqidagi ma'lumotlar jozibadorlik bahosiga ta'sir qiladi (Kerber, 1978). Ushbu yondashuv ijtimoiy psixologiyaga yangi nazariyalar kiritadi.

Xulosa

Ijtimoiy intellektning psixologik asoslari nazariy modellar va rivojlanish jarayonlariga asoslanadi, psixofiziologik asoslari esa miya va tananing fiziologik mexanizmlarini ochib beradi. Ushbu ikki jihatning birlashishi SI ni to'liq tushunishga yordam beradi, u rahbarlik, ta'lim va psixoterapiyada qo'llanilishi mumkin. Kelajakda nevroimaging va fiziologik o'lchovlar yordamida SI ni yaxshilash usullari ishlab chiqilishi kerak. Ushbu tadqiqotlar insoniyatning ijtimoiy salomatligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. **Albrecht K.** *Social Intelligence: The New Science of Success.* – San Francisco: Pfeiffer, 2006.
2. **Goleman D.** *Social Intelligence: The New Science of Human Relationships.* – New York: Bantam Books, 2006.
3. **Karimova V.** *Ijtimoiy psixologiya.* – Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti, 2010.
4. **Lieberman M.D.** *Social: Why Our Brains Are Wired to Connect.* – New York: Crown Publishing, 2013.
5. **G‘oziyev E.** *Umumiy psixologiya.* – Toshkent: O‘qituvchi, 2002.